

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента кафедри іноземної філології Національного авіаційного університету

Мельник Наталії Іванівни

на дисертаційну роботу **Саврій Юлії Федорівни**

«Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 освітні, педагогічні науки

Розвиток світової цивілізації на сучасному етапі характеризується динамічністю та значними соціально-економічними трансформаціями, що виявляються у різних геополітичних процесах: поряд з успішним розвитком науки і техніки, установленими загальнолюдськими ціннісними орієнтаціями (життя та здоров'я людини, освіта, культура, толерантність та прийняття представників різних національностей та етнічних груп тощо) у сучасному світі під впливом внутрішніх економічних і суспільних та зовнішніх політичних факторів в середині країн розгортаються міжетнічні конфлікти, які руйнують усталені в цих країнах мир та спокій. Зазначене, як ніколи, актуалізує питання формування у дітей та молоді етнічної культури, етнічної свідомості й самоідентифікації, значення етнічної складової освітнього процесу, адже саме через освіту, як основний засіб впливу на розвиток особистості відбувається формування окреслених складників громадянської компетентності всіх членів суспільства.

У контексті проблеми етнокультурного розвитку суспільства в цілому, варто розпочати також і з того, що його формування розпочинається з гармонійного та повноцінного розвитку дитини дошкільного віку, який є важливим складником формування цілісності її особистості, комфортної соціалізації. Питання важливості та необхідності формування етнічної свідомості, самоідентичності, етнічної культури з періоду дошкільного дитинства постійно знаходяться у центрі уваги сучасних філософів, соціологів, психологів, педагогів-практиків, постійно ведуться наукові дискусії та дослідження, адже входження дитини в соціум безумовно передбачає етнокультурну складову. Окрім того, формування основ етнокультурологічних знань у дітей дошкільного віку впливає на розвиток їхньої пізнавальної діяльності та активності, на стабільність власних інтересів та усвідомлення своєї національної принадлежності. Тому вивчення

дітьми дошкільного віку культури, традиції, звичаїв, дитячого народного фольклору та ціннісних надбань власного народу уможливлює формування траєкторії власного самовизначення та самоідентифікації дитини з дошкільного дитинства, може бути основою для подальшого цілісного особистісного розвитку. Існуючі програми розвитку, як правило, реалізують часткові завдання етнокультурного розвитку дитини, в той час як ефективність реалізації програм та їх результативності обумовлена комплексним впливом на пізнавальну сферу дитини в цілому: внутрішніми та зовнішні чинниками. Якщо до внутрішніх чинників належать сфера мотивації, бачень та суджень, які в переважній більшості сформовані у родинному колі, то серед зовнішніх впливів колосальна роль у формуванні основ етнокультури зростаючої особистості беззаперечно належить вихователю. Маючи уже впродовж шести років гібридну війну на Сході, з перших днів конфлікту державна політика спрямована на формування та розвиток етнічної свідомості та самоідентичності громадян починаючи з найпершої її ланки – дошкільної. Тому цілком логічними є сформовані громадсько- та національно-свідомою частиною українського суспільства якісно нові вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів закладів дошкільної освіти.

Актуальність підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку визначається Законом України «Про дошкільну освіту», в якому одним із пріоритетних завдань визначено виховання у дітей любові до України, шанобливо ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. У змісті Базового компонента дошкільної освіти в Україні компетентність дитини в освітній лінії «Дитина в соціумі» визначається як комплекс уявлень про державу, народи, нації, суспільство, людство як узагальнені категорії; знання про те, що світ населяють різні народи, вони мають особливості зовнішнього вигляду, типові види занять, особливості побуту, пов'язані з умовами проживання, різняться за кольором шкіри, волосся, розрізом очей, зростом,

статуорою, зовнішністю, звичаями тощо, люди у різних країнах розмовляють різними мовами.

Поряд із загальною професійною компетентністю педагогів на порядок денний поставлено питання формування етнокультурної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, які стануть носіями та ретрансляторами української культури, традицій та загальнонаціональних цінностей, які будуть спроможні гнучко та компетентно діяти в поліетнічному полярному у своїх поглядах суспільному середовищі, вихователів, які будуть формувати основи етнокультури не лише у дітей старшого дошкільного віку, але й через зростання «нового покоління» впливати на свідомість їхніх батьків.

Необхідність перегляду, оновлення та інтеграції існуючих підходів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку, відповідного оновлення змісту, форм і методів професійної підготовки майбутніх вихователів до реалізації цього процесу детермінує високий науково-дослідний потенціал цієї проблеми як у науковому, так і в методично-практичному аспектах. Відтак, здійснене Юлією Федорівною Саврій дисертаційне дослідження на тему «Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку» беззаперечно визначається своєчасністю та актуальністю.

Наукова новизна одержаних результатів, що міститься у вступі до дисертації, сформульована автором коректно і адекватно, а саме:

уперше обґрунтовано педагогічні умови (усвідомлення майбутніми вихователями важливості етнопедагогічної складової їхньої професійної підготовки; створення педагогічному коледжі етновиховного середовища, орієнтованого на формування етнопедагогічної культури майбутніх вихователів; оптимізація етнопедагогічної підготовки студентів через забезпечення взаємозв'язку теорії і практики, наповнених етнопедагогічним компонентом). Розкрито сутність і структуру феноменів «формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку», «підготовка майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей дошкільного віку»; визначено компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (інформативно-пізнавальний, мотиваційно-спрямувальний, діяльнісно-результативний) та

показники готовності майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей дошкільного віку, схарактеризовано її рівні (достатній, задовільний, низький). Розроблено етапи формування готовності майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей дошкільного віку (орієнтуванно-цільовий, етнокультурно-спрямувальний, рефлексивно-практичний етапи), на кожному з яких реалізовувалися обґрунтовані педагогічні умови;

уточнено поняття: «етнопедагогічна культура майбутнього вихователя», «етнокультурне середовище педагогічного коледжу»;

подальшого розвитку набула методика фахової підготовки майбутніх вихователів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується застосуванням методології, адекватної меті і завданням, специфіці об'єкта і предмета дослідження; застосуванням необхідного комплексу методів дослідження (теоретичних, емпіричних, статистичної обробки результатів тощо), відповідною і достатньою джерельною базою, коректною кількісною обробкою та якісним аналізом, а також практичним впровадженням дослідницьких результатів.

Аналітичний огляд понятійного апарату дозволяє дійти висновку про те, що системний аналіз матеріалів періодичних видань, наукових монографій, дисертацій, методичних видань дозволив дисертантці чітко визначити об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, які цілком відповідають розряду кандидатського дослідження і які б не могли реалізуватися без чітко сформульованих теоретико-методичних підходів до розв'язання дослідницьких намірів автора.

Сформована автором джерельна база, яка включає 232 найменування визначається різноманітністю і достатньою повнотою, що засвідчує інформативність та валідність представленої роботи. Дисертанткою досить лаконічно представлено додатки, що представлені на 33 сторінках, які взаємоузгоджено з основним змістом дисертації та коректно оформлено.

Новизна та вірогідність загальних висновків підтверджується результатами теоретико-експериментального дослідження. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації,

забезпечується її аprobacією результатів дослідження, основні положення якого представлено на більш ніж у шести науково-практичних конференціях всеукраїнського та міжнародного рівнів, що сприяло поширенню ідей дослідження, актуалізації досліджуваної дисертанткою феномену та забезпечило формування її як перспективного дослідника, здатного донести власні наукові здобутки як до української, так і до зарубіжної наукової спільноти.

Оцінюючи зміст та ступінь завершеності дисертації варто відмітити, що робота має логічну і послідовну структуру, повністю охоплює головні складові досліджуваної проблеми та послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора. На схвалення заслуговує продуманість і логічність викладу теоретичних положень та результатів експериментально-дослідної роботи. Представлений вступом, трьома розділами, висновками, списком використаних джерел і додатками зміст роботи характеризується взаємоузгодженістю між структурними частинами та повнотою представленого в розділах роботи матеріалу. Зміст кожного розділу чітко та послідовно підпорядковано меті й завданням дослідження, а підсумками є результати здійсненого експериментального дослідження та наукові висновки дисертантки.

Новими науковими фактами і теоретичними узагальненнями насычений кожен із розділів дисертації. Автор внесла свій вклад в аналіз і систематизацію визначення ключових понять та відповідних термінів, що описують особливості підготовки майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку. Результати проведеного дослідження мають як теоретичне, так і прикладне значення – їх введення в науковий простір надає можливість вітчизняним дослідникам, психологам та практикам дошкільної освіти здійснювати фахову комунікацію, розуміти особливості термінології в сфері формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку та професійної підготовки вихователів до означеного процесу.

На окрему увагу заслуговує детально розкрите розуміння поняття «етнокультура» та його сутність, як соціально-психологічного феномена в контексті різних підходів – філософського, психологічного, соціологічного та дидактичного, що представлено на с. 28-34. Позитивного схвалення заслуговує здійснений ґрутовний аналіз категорії готовності майбутніх вихователів до

формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку та визначення цього поняття Ю. Ф. Саврій (с. 83), яке дисерантка розуміє складним особистісно-професійним утворенням, що на особистісному рівні втілене в його етнокультурі, а на професійному – в дитиноцентризмі етнопедагогічної діяльності, спрямованої на формування у старших дошкільників основ етнокультури (с. 83). Логічним і послідовним видається представлення дисеранткою спочатку теоретичних аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів, а потім – готовності до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку (с. 83-85), що дозволило Ю. Ф. Саврій коректно виокремити когнітивний, мотиваційний, діяльнісний компоненти, а також критерії та показники готовності майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку, а саме інформативно-пізнавальний, мотиваційно-спрямувальний, діяльнісно-результативний.

Експериментальне дослідження, представлене у змісті другого та третього розділу дисертаційної роботи, визначається чіткістю, структурованістю, логічністю та повнотою висвітлення кожного з етапів. Так, дисеранткою спочатку здійснено аналіз стану готовності майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку в практиці сучасних закладів вищої освіти. Грамото, структурно правильно складені Ю. Ф. Саврій опитувальники та анкети для майбутніх вихователів забезпечили широту охоплення питання дослідження та валідність отриманих анкетних даних.

Дисеранткою чітко, розгорнуто та аргументовано представлено опис та обґрунтування педагогічних умов: усвідомлення майбутніми вихователями необхідності формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку (с. 125-130); інтеграція змісту фахових дисциплін, спрямованих на формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку (с. 131-140); створення етнокультурного середовища, яке інтерпретоване Ю. Ф. Саврій як сукупність різноманітних обставин і можливостей професійної підготовки й етнічного саморозвитку студента, спрямованих на формування у нього цілісної картини етнокультурного процесу, що обумовлює специфіку його свідомості й етнокультурної діяльності та відображається в його національному світогляді та культурі поведінки (с. 143).

Позитивного схвалення заслуговує розроблена та обґрунтована Ю. Ф. Саврій системна робота з професійної підготовки майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку (с. 147-168), яка презентована метою, етапами, педагогічними умовами, формами і методами професійної підготовки майбутніх вихователів у педагогічному коледжі. Взаємоузгодженість, послідовність реалізації та врахуваннякої з педагогічних умов забезпечуватимуть формування готовності майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку.

Перспективним здобутком здійсненої дисертантою роботи на підготовчому етапі формувального експерименту з метою реалізації першої педагогічної умови видаються розроблені нею практичні заняття, семінари-диспути, ділові ігри, міні-конференції із широким застосуванням інтерактивних методів навчання «Акваріум», «Мозковий штурм», «Мікрофон» тощо (с. 156-168), що сприяли не лише готовності майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку, але й формування основ науково-дослідницьких умінь та навичок пошуково-дослідної діяльності. З метою реалізації мети другого етапу формувального експерименту Ю. Ф. Саврій використовувалися такі форми і методи роботи, як: лекції-бесіди, лабораторні та практичні заняття, інтерактивні вправи, вправи-тренінги, бесіди, самостійна робота, консультації тощо, в ході яких дисертантою було запропоновано студентам комплекс ігор та вправ, спрямованих на формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку. Означене беззаперечно уможливлює формування у студентів методичної компетентності у сфері основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку, що визначає окремий позитивний результат роботи дисертантки.

На виокремлення практичної цінності заслуговують, представлені на с. 151-157, форми, методи та комплекс засобів роботи з майбутніми вихователями, спрямованих на підготовку їх до взаємодії з батьками у питанні формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку, що організовували у формі інтерактивних ділових ігор, гуртка, проектів, практики. Цікавими з точки зору практики є наукові гуртки (с. 162-167) та тренінги, що проводилися зі студентам в контексті їхньої професійної підготовки (с. 169-173).

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Саврій Юлії Федорівни за своїм змістом і формою є самостійним, ґрунтовним, цілісним та завершеним дослідженням, а спосіб наукового аналізу, презентації результатів наукового доробку характеризує її як наполегливого дослідника, здатного чітко формулювати завдання, мету та цілі та планомірно реалізовувати свій науковий потенціал.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендацій щодо їх можливого використання визначаються тим, що автор достатньо повно окреслила можливі конкретні шляхи використання результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробленні та експериментальній апробації діагностувальної та експериментальної методик підготовки майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку.

Результати дослідження є цінними й для модернізації вітчизняної теорії і практики дошкільної освіти з огляду на те, що дисеранткою розроблено програму навчальної дисципліни за вибором «Етнопедагогіка», та її програмно-методичного забезпечення; вправи, рольові та ділові ігри; введенню додаткових тем етнопедагогічної проблематики в навчальну дисципліну «Педагогіка (дошкільна)»; запровадженню постійно діючого семінару-практикуму «Проектування і реалізація форм і методів етнопедагогіки у формуванні основ етнокультури дітей», тематикою щодо формування та розвитку основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку.

Окрім того, матеріали дослідницько-експериментальної роботи можуть бути використані магістрантами, студентами, викладачами закладів вищої освіти для підготовки фахівців зі спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», а також у системі післядипломної педагогічної освіти для розроблення освітньо-виховних програм, методичних посібників, науково-методичних рекомендацій для вихователів та психологів закладів дошкільної освіти, а також батьків дітей дошкільного віку.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях представлена у 10 публікаціях автора (9 – одноосібних), з яких: 6 – у фахових виданнях України, 1 – у періодичному

науковому зарубіжному виданні, 8 – аprobacijного характеру, 2 – додатково відображають результати дослідження. Зазначені публікації достатньою мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Високо та позитивно оцінюючи дисертацію Ю. Ф. Саврій, вважаємо за необхідне вказати, що виконане дослідження не позбавлене суперечливих позицій, а виконана робота – окремих орфографічних та мовних огріхів технічного походження. Відтак, дозвольте висловити окремі побажання та рекомендації щодо наявних у роботі дискусійних положень:

1. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку має свої особливості, пов'язані із зростаючим недостатньо упорядкованим та насиченим потоком інформації, засвоєння якої утворює певну «мозаїчну» картину дійсності, тому задекларованому збагаченню змісту окремих дисциплін етнопедагогічною проблематикою, мали би передувати принципи відбору цього матеріалу та алгоритм його впровадження до відповідних навчальних дисциплін.

2. У тексті дисертації (розділ 2 підрозділ 2.2.) автором визначався вихідний рівень майбутніх вихователів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку на основі дослідження студентів педагогічних коледжів. Проте з тексту дисертації не зрозуміло студентів яких курсів було залучено до констатувального етапу експерименту.

3. Грунтовністю та глибиною визначається аналіз анкетних даних дослідження здійснений дисертанткою в процесі реалізації констатувального (с.106-108; 111-113; 115-122) етапу педагогічного експерименту, однак інтерпретацію отриманих у відсотках даних доцільно було б презентувати у вигляді секторних діаграм або гістограм, що уточнило б аналіз та оптимізувало б сприйняття результатів.

4. На с. 169 основного тексту дисертації зміст тренінгу «Синтез національного і зарубіжного у формуванні етнопедагогічної культури вихователя» авторкою представлено у формі таблиці 3.1, після якої подані зразки вправ, передбачених тренінгом. Однак, як за змістом таблиці 3.1, так і за змістом вправ не достатньо зрозуміло в якому контексті представлено національне, а в

якому зарубіжне. За описом вправи та зміст таблиці покликані розвивати у майбутніх фахівців дошкільної освіти рефлексію та толерантність.

5. Дисертанткою досить лаконічно представлено додатки, які взаємоузгоджені з основним змістом дисертації, коректно оформлені. Водночас на сторінках додатків можна було б представити зміст навчальних дисциплін пов'язаних з етнокультурною, полікультурною та етнотolerантною підготовкою майбутніх вихователів у провідних європейських, американських та канадських університетах, науковий доробок та практика яких ґрунтуються на багаторічній історичній спадщині цих країн та їхньої освітньої практики з питань етнокультурних трансформацій.

6. Сформована автором джерельна база, що включає 232 найменування, з них – 8 іноземною мовою, визначається різноманітністю і достатньою повнотою, що в цілому засвідчує інформативність та валідність представленої роботи. Водночас, дисертантці варто було зосередити більше уваги на дослідженнях європейських, американських вчених та наукових доробках учених інших розвинутих країн світу.

Висловлені зауваження і пропозиції віддзеркалюють суб'єктивне бачення щодо представлення окремих понять і положень дисертації і аж ніяк не впливають і не знижують наукової, теоретико-практичної значущості та загальну високу оцінку виконаного дослідження.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження містить нові науково обґрунтовані положення з підготовки майбутніх вихователів до формування основ етнокультури дітей старшого дошкільного віку, є ґрунтовною працею, що визначається логічністю і структурністю. Аргументованість висновків, з адекватною оцінкою автора дисертації щодо використання результатів дослідження та впровадження їх у національну систему вищої та дошкільної освіти, які збагатять теорію професійної підготовки вихователів, методичний арсенал дисциплін тощо, характеризує Ю. Ф. Саврій як наполегливого і достатньо зрілого дослідника, здатного осмислено формувати дослідницькі цілі та системно підходити до розв'язання завдань, пов'язаних з реалізацією дослідження.

Висновок

Дисертаційна робота Саврій Юлії Федорівни «Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку», є самостійним завершеним дослідженням, виконаним автором самостійно на актуальну тему. В роботі представлено нові науково обґрунтовані результати теоретичних та практичних розвідок проблеми підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до формування основ етнокультури у дітей старшого дошкільного віку, які забезпечуватимуть підвищення якості професійної підготовки вихователів та сприятимуть оптимізації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти. Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість та вірогідність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи можемо стверджувати, що вона написана на високому науково-теоретичному рівні, відповідає вимогам МОН України пунктам 9,11,12,13 затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. (зі змінами відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 656 від 18.08.2015 р.), а її автор – Саврій Юлія Федорівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – освітні, педагогічні науки.

2 листопада 2020 року

Доктор педагогічних наук,

доцент кафедри іноземної філології

Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національного авіаційного університету

Н. І. Мельник

Ідпис гр. *Мельник Н. І.*
засвідчує
Вчений секретар
Національного авіаційного університету

Гурченко Т. Евріса